

ANNELER İÇİN EBEVEYN YETKİNLİK ÖLÇEĞİNİN UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI

Yrd. Doç. Dr. Sezai DEMİR

Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, sezaidemir@mku.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Coleman ve Karraker (2000) tarafından geliştirilen Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin (AEYÖ) Türkçeye uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmaktır. Araştırmanın çalışma grubu, Antakya'da ikamet etmekte olan 432 anneden oluşmaktadır. Ölçeğin dil eşdeğerliğini test etmek için İngilizce öğretmenliği anabilim dalındaki öğrencilere karşılıklı olarak (İngilizce-Türkçe; Türkçe-İngilizce) çeviriler uygulanmış, İngilizce ve Türkçe formlardan elde edilen puanlar arasında pozitif ve anlamlı korelasyonlar saptanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, 32 maddeden oluşan beş boyutlu bir yapı elde edilmiştir. AEYÖ'nin her bir madde için madde faktör yükleri .57 ile .86 arasında değişmektedir. AEYÖ'nin ölçüt bağımlı geçerlik çalışmasında Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği uygulanmış ve bu ölçeğin toplam puanı ile AEYÖ'nin toplam puanları arasındaki korelasyon .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .79 olarak bulunurken, test-tekrar test güvenirlik sonucu ise .84 olarak bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yetkinlik, ebeveyn yetkinliği, uyarlama, geçerlik, güvenirlik

Adaptation of the Parental Self – efficacy Scale Among Mothers: The Study of Validity and Reliability

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate on Turkish adaptation of Parental Self-Efficacy Scale Among Mothers (PSESM) which is designed by Coleman and Karraker (2000), its validity and reliability. The research group of this study is 432 mothers which are dwelling in Antakya city. The original and Turkish versions of the scale were administered to English language teaching students and significant positive correlations between Turkish and English versions were found. For form validity of the scale, exploratory and confirmatory factor analysis and has been made and a form with five factors and 32 items has been found. The factor loading was between .57 and .86 for each item of the PSESM. The correlations between PSESM and Parental Self Efficacy Scale (PSE) have been found .91 for criterion validity. Cronbach's Alpha coefficient for internal consistency has been found .79 and the reliability results of repetition test are .84.

Keywords: Self-efficacy, parental self-efficacy, adaptation, validity, reliability

GİRİŞ

Bireyin daha huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmesi farkındalığının artması ile daha da mümkün olmaktadır. Farkındalığı arttıran önemli etmenlerden biri de bireyin kendisine veya hedeflerine yönelik yapabilme eksenli inançlarının artmasıdır. Bu inançlar ise öz yeterlilik veya yetkinlik olarak tanımlanmaktadır. Bireyin genel yetkinliği dışında belirli alanlarda da yetkinlik kavramına sahip olması beklenmektedir. Bu alanlardan biri de ebeveynlik yetkinliğidir. Anne babaların ya da bakım veren kişilerin ebeveynliğe dair yapabilme inançlarının düzeyi onların çocuklarıyla ilişkilerine de yön vermektedir.

Bandura (1997), sosyal, bilişsel ve davranışsal becerilerin çeşitli davranış şekillerine dönüştürülmesi ile olan yetkinliğin insanların tüm fonksiyonlarındaki temel öge olduğuna vurgu yapmıştır. Yetkinlik inancı (self-efficacy) kavramı, (Bandura, 1997) tarafından “kişinin belirli bir davranışı başarılı bir şekilde gerçekleştirebileceğine ilişkin yeteneği hakkındaki

inancı” olarak tanımlanmıştır. Bir davranışın sergilenerek başarılı bir şekilde sürdürülmesi için gerekli çabanın harcanması, o kişinin önüne çıkan sorunları çözmesindeki çabası, kararlılığı ve tutarlılığı kişinin kendisini genel veya belli alanda ne kadar yetkin gördüğü ile ilgilidir (Bandura, 1994).

Yetkinlik inancının boyutları düzey, genellenebilirlik ve güçtür.

Yetkinlik inancının düzeyi, herhangi bir konuda gösterilen performansı belirleyebilmektedir. Daha düşük yetkinlik inancına sahip bireylerle daha yüksek yetkinlik inancına sahip bireylerin gösterdikleri performans değişebilmektedir.

Kişilerin bazı konulardaki tecrübeleri onları her konuda yetkinlik duygusuna sahip yapmazken bazı konularda da genelleştirilebilen bir yetkinlik duygusu yaşamalarına neden olmaktadır.

Yetkinlik inancında güç belirleyici bir etmendir. Zayıf bir yetkinlik inancı kolayca ortadan kalkabiliyorken, güçlü bir yetkinlik inancına sahip kişiler ise bu durumunu koruyabilmektedirler (Bandura, 1977).

Yetkinlik inancı bireylerin bilişsel, duygusal ve seçim yapma süreciyle birlikte motivasyon gibi dört temel psikolojik işlevlerini de etkilemektedir (Bandura,1997).

Bilişsel süreç: Bireyler yapacakları işlerin çoğunu önce planlar. İnsanların yetkinlik inançları da, bu planlara göre şekillenmektedir. Yüksek düzeyde yetkinlik inancına sahip bireyler kendilerine olumlu telkinlerde bulunacak ve zihinlerinde kendisine destek olacak başarılı planlar oluşturmaktadırlar (Bandura, 1997; Pajares, 2005).

Duygusal süreç: Bireyin yetkinlik düzeyinin kaygı ve depresyon gibi duygu durum bozukluklarını kontrol edici bir yönü vardır. Diğer taraftan da yetkinlik düzeyi yüksek bireyler kendilerini olumsuz duygu durumlarına itecek bazı olayları kontrol edebilme gücüne sahiptir (Bandura,1997).

Seçim süreci: Yetkinlik düzeyi yüksek olan kişiler, kapasitelerini bildikleri için zorlu görevlerden kaçmazken yetkinlik düzeyi düşük olan bireyler ise zorlu görevlerden kaçarlar (Bandura,1997).

Motivasyon: Motivasyon, bir davranışın doğuracağı sonuca yönelik beklentilerle ilgili bilişsel bir süreçtir. Fakat insanlar bu beklentilerini de kapasitelerine yönelik inançlarıyla belirlerler. Başka şekilde ifade etmek gerekirse yetkinlik düzeyinin yüksek veya düşük olması motivasyonun da düzeyini etkilemektedir (Schunk ve Gunn, 1986)

Yetkinlik genel anlamda ele alınabileceği gibi özel alanlarda da ele alınabilir. Bu özel alanlardan birisi de *ebeveyn yetkinliğidir*.

Ebeveyn yetkinliği Coleman (1998)’a göre ebeveynlerin çocuklarının davranış ve gelişimleri üzerinde olumlu yönde etkide bulunabilmelerine dair algıdır. Bu tanıma ek olarak de Montigny ve Lacharite (2005) ise ebeveyn yetkinliğini; ebeveynin çocuğunun yetiştirilmesiyle ilgili bir takım görevler hakkında sahip olduğu kendi kapasitesine dair yargıları ve inançları olarak tanımlamışlardır.

Ebeveynlik yetkinlik düzeyinin tanımlanmasında, çocuklarının süreklilik gösteren davranış problemleri etkili olmaktadır. Yüksek ebeveynlik yetkinliğine sahip anne – babaların çocukları, düşük ebeveynlik yetkinliğine sahip anne babaların çocuklarına göre daha az davranış problemleri göstermektedir. Ayrıca düşük ebeveyn yetkinliğine sahip anne-babalar çocuklarının davranışlarını değiştirmede daha çok cezalandırıcı tutumlar kullanmaktadır (Johnston, 1989).

Birçok araştırmacı, ebeveyn yetkinliği ile ebeveynlerin davranışları arasında doğrudan ilişkinin olduğunu belirlemişlerdir. Ebeveyn yetkinlik düzeyi, doğrudan ebeveynlerin çocuklarına karşı nasıl davranacaklarını, nasıl tutum takınacaklarını etkilemektedir (Leerkes ve Crockenberg, 2002; Halpern ve McLean, 1997). Anne-babaların, ebeveynliğe ilişkin yetkinlik düzeylerini arttırmaları ebeveynlik hakkında elde edindikleri bilgilerle sağlanabilir. Ebeveynler, çocuklarının gelişimsel kapasitelerini arttırabilmek için onlara –özellikle ilk yıllarında- güvenli bir bağlanmayı, uyarani bol bir çevreyi ebeveynliğe dair bilgileri sayesinde sağlayabilirler (Benasich ve Brooks-Gunn, 1996).

Algılanan ebeveyn yetkinliği, çocukların gelişimini sosyo-ekonomik statü, maddi durum, sosyal destek, evliliğin niteliği, ebeveynlerin depresyon gibi duygusal durumları, çocuğun fiziksel sağlığı, karakteri ve mizacı aracılığıyla doğrudan etkilemektedir (Ardelt ve Eccles, 2001; Coleman veKarraker, 1997).

Aile içi ilişkiler ve evlilik konusunda yetkin olmanın ve bu yetkinliğin aile fonksiyonlarını nasıl etkilediğinin dışında aileyi ilgilendiren tüm dinamikleri yönetebilmek, aile ilgili yetkin olmanın en önemli unsurudur. Genelde ailenin dinamikleri içinde en önemli unsur, ebeveynlerin çocuk veya ergenle olan ilişkileri yönetebilmek ve onların doğru anne baba tutumlarıyla yetişebilmelerini sağlayabilmektir. Bu sorumlulukları yerine getirebilen anne babaların ebeveynlik konusunda yetkinlik inancına sahip oldukları kabul edilebilir. Ebeveynlerin yetkinliği, ayrıca çocuklara karşı olumlu disiplin davranışları gösterebilme, fiziksel ve duygusal açıdan ihtiyaçlarını karşılayabilme, okul başarısına destek olabilme gibi alt unsurlara da bağlıdır (Caprara ve Diğ., 2005).

Ebeveyn yetkinliğinde ailenin önemine vurgu yapan Caprara, Regalia, Scabini, Barbanelli ve Bandura (2004) ise aile içi ilişkilerde her iki eşin de önemli rollere ve sorumluluklara sahip olduğunu belirterek, eşlerin ortak olan sorumluluklarını yerine getirmesinin, aile içi ilişkileri zenginleştireceğinden aynı anda da ebeveyn yetkinlik düzeyini de etkilediğini belirtmişlerdir.

Ebeveynlerin yetkinliği, ayrıca çocuklara karşı olumlu disiplin davranışlarında tutarlılık gösterebilme, fiziksel ve duygusal açıdan çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilme, onların okul başarısına destek olabilme gibi alt unsurlara da bağlıdır (Caprara vd., 2005).

Ebeveyn yetkinliği, çocuğun gelişim sürecinde aileye de işlevsellik katmaktadır (Ardelt ve Eccles, 2001). Bunun dışında anne babaların ebeveynlik becerileri ile çocuğun karakteristik özellikleri arasında belirleyici role sahip olduğu (Coleman ve Karraker, 2000) ve anne babaların yetkinlik düzeyinin çocuklarının gelişimine doğrudan etkisi olduğu (Coleman ve Karraker, 1998,2000; Desjardin, 2004; de Montigny ve Lacharite, 2005; Jones ve Prinz, 2005) için ele alınması gereken bir kavramdır.

Grimes (2012)'a göre ebeveyn yetkinliğinin yapısını oluşturan kavramlar; ebeveynlik becerileri, ebeveynlik özgüveni ve ebeveynlik öz-saygısıdır. Yüksek ebeveynlik yetkinliği düzeyine giden yol gebelik sürecindeki ebeveyn algısı sayesinde başlamaktadır ve doğumdan hemen sonra bebeğin her türlü ihtiyacı ve bakımı ile her gün ilgilenilmesi ile devam etmektedir. Bu sürecin sonucunda ebeveynin –annenin- rolünü tam olarak yerine getirmemesi ebeveynlik konusunda yetkinliğe sahip diğer ebeveyni –babayı da- yüksek ihtimalle olumsuz olarak etkileyecektir (Redshaw, 1997).

Barnes ve Adamson-Macedo (2007) ise annelerin genelde postpartum sürecinde yaşamış oldukları yoğun duygusal çöküntünün ortadan kalkmasında babanın da önemli sorumlulukları olduğu ve babanın anneye olan duygusal desteğinin, bu süreçte hem onun ebeveyn yetkinlik düzeyini arttırmakta hem de anneye karşı destek rolü gördüğü şeklinde açıklamışlardır.

Bu bilgiler ışığında babalara göre annelerde ebeveyn yetkinliği inancının daha önce başladığı ve önem açısından daha öne çıktığı düşünülmektedir.

Ebeveyn yetkinliğin önemine yukarıda kısaca değinildiği üzere bu araştırmanın amacı da Coleman ve Karraker (2000) tarafından geliştirilen *Anneler için Ebeveyn Yetkinliği Ölçeğini* (AEYÖ) ülkemizde kullanılmak üzere uyarlayarak alana yeni bir ölçme aracı kazandırmaktır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada ölçek uyarlama süreci için deneysel model kullanılmıştır. Önce AEYÖ'nin çevrilmesi için mail yoluyla Priscella Coleman'dan gerekli izinler alınmıştır.

Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (AEYÖ)'nin Türkçeye çeviri aşamasında, özgün formunda İngilizce olarak yer alan maddeler önce yazar tarafından daha sonra da 8'i psikolojik danışma ve rehberlik, 2'si ölçme ve değerlendirme, 2'si İngilizce Öğretmenliği bölümünde çalışmakta olan 12 uzman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Uzmanlardan, yapılacak çevirilerin toplumumuza uygun şekilde anlaşılır olmasına ve özgün içeriğe ve alt boyutlara bağlı anlamlar içermesine özen göstermeleri istenmiştir. Birbirinden bağımsız olarak yapılan bu çeviriler değerlendirilmiştir. Türkçe Eğitimi alanındaki 2 uzman tarafından Türkçe imla ve anlam kurallarına uygunlukları açısından incelenmiştir. Son olarak araştırmacı tarafından kontrol edilen ifadelerin son şekline karar verilerek ölçek uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Özgün formda art arda gelen 36 madde, çeviriden sonra oluşan Türkçe formda katılımcıların cevapladıkları alt boyutun etkisinde kalmamaları için sistematik olarak dağıtılmıştır.

İkinci aşamada ise çeviri geçerliğine ulaşmak için, Mustafa Kemal Üniversitesi'nde İngilizce öğretmenliği anabilim dalındaki öğrencilere karşılıklı olarak (İngilizce-Türkçe; Türkçe-İngilizce) çeviriler 20 gün arayla AEYÖ'nin İngilizce ve Türkçe formları uygulanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Araştırmanın evrenini Antakya'da ikamet eden ve çocukları 5. Ve 6. sınıf düzeyinde olan anneler oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise 2 aşamadan oluşmaktadır. Tezbaşaran (1996)'a göre örneklem grubunun büyüklüğünün ölçekte yer alan madde sayısının en az 5 -10 katı olması gerektiği için ilk örneklem grubunda olarak ölçeğin faktör yapısını belirlemek için çocukları 5. ve 6. Sınıf düzeyinde olan 432 anneye ulaşılmıştır. İkinci örneklem grubunda ise ölçüt bağıntılı geçerlik ve tekrar test güvenilirlik çalışması için yine çocukları 5. ve 6. Sınıf düzeyinde olan 111 anne yer almaktadır. Uygulama için Mustafa Kemal Üniversitesindeki annelere ve Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınarak Antakya il merkezindeki ilkokullarda okuyan öğrencilerin annelerine ulaşılmıştır.

Tablo 1.'de ölçeğin yapı geçerliliği kapsamında faktör analizi yapmak için ulaşılan 432 annenin demografik verileri sunulmuştur.

Tablo 1. Ölçeğin Faktör Yapısı İçin Ulaşılan Demografik Veriler

Değişkenler	f	%	
Yaş	30-35	119	27,5
	36-40	243	56
	41-45	65	15
	46- üzeri	5	1,5
Eğitim	İlkokul	2	0,5

Durumu	Ortaokul	116	27
	Lise	167	39
	Yüksekokul	34	8
	Lisans ve Üstü	113	26
	500-1000	36	8
Gelir Durumu (Aylık)	1001-2000	171	40
	2001-4000	138	32
	4001-Üstü	87	20
	1	67	15,5
Çocuk Sayısı	2	247	57
	3 ve üzeri	118	27,5
	Toplam	432	100

Veri Toplama Araçları

Anneler için ebeveyn yetkinlik ölçeği – Aeyö (Parental self efficacy scale among mothers): Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (Parental Self-Efficacy Scale Among Mothers) Coleman ve Karraker (2000) tarafından geliştirilmiştir.

Özgün form 36 madde, 5 alt boyuttan oluşan ve 1 (Tamamen katılmıyorum) – 6 (Tamamen katılıyorum) puanlama aralığından oluşan likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 216, en düşük puan ise 36'dır.

AEYÖ'nin özgün formunun geliştirilmesinde örneklem grubu 5-12 yaş arası çocukları olan ve çocukları devlet okuluna devam eden 145 anneden oluşmuştur. Özgün ölçeğin geliştirilmesi sürecindeki örneklem grubunun demografik verileri ile uyarlama sürecindeki örneklem grubunun demografik verileri büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

AEYÖ'nin özgün formunda ölçüt bağımlı geçerlik çalışması için Genel Yetkinlik Ölçeği -Self-EfficacyScale (S-ES)-(Shererand Adams 1983; Akt. Coleman ve Karraker 2000) ve Yetkinlikte Ebeveynlik Algısı Ölçeği -Parenting Sense of Competence-Efficacy-(Gibaud-Wallstonand Wan-dersman, 1978Akt. Coleman ve Karraker 2000) ölçekleri kullanılmıştır. Her iki ölçeğin toplam puanları ile AEYÖ'nin özgün formundan alınan toplam arasındaki korelasyon Genel Yetkinlik ile .78 ve Yetkinlikte Ebeveyn Algısı Ölçeği ile de .49 bulunmuştur.

Yapı geçerliliği için yapılan çalışmada ise toplam 36 madde oluşturulmuştur. Alt faktör sınırı .40 olarak belirlenmiştir. Buna göre hiçbir madde atılmadan (1) Disiplin, (2) Okul Başarısını Destekleme, (3) Boş Zamanları Değerlendirme, (4) Duygusal Destek ve (5) Sağlık alt boyutlarından oluşan bir ölçek elde edilmiştir. Açıklanan toplam varyans ise %51.9, ölçeğin özgün formunun toplam özdeğer katsayısı ise 9,39'dur.

AEYÖ'nin özgün formunun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ise .91 olup alt boyutların Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ise Disiplin (.86), Okul Başarısını Destekleme (.74), Boş Zamanları Değerlendirme (.82), Duygusal Destek (.77) ve Sağlık ise (.73)'tür.

EYÖ (Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği)

Caprara, Regalia, Scabini, Barbanelli ve Bandura (2004) tarafından geliştirilmiş, Demir ve Gündüz (2014) tarafından Türkçeye uyarlanmış 11 maddeden oluşan, tek boyutlu ve 7'li likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 77, en düşük puan ise 11'dir.

Ölçeğin yapı geçerliliği için yapılan faktör analizi sonucunda 11 maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçek elde edilmiş, açıklanan varyans ise .55 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin diğer

geçerlilik çalışması için yapılan ölçüt bağımlı ölçek geçerliliğine dayalı çalışmada ise 10 maddeden oluşan ve Türkçeye Çelikkaleli ve Çapri tarafından (2008; Akt. Demir ve Gündüz, 2014) uyarlanan Genel Yetkinlik Ölçeği (GYÖ) ölçüt ölçek kullanılmıştır. Her iki testten alınan toplam puanlar için yapılan korelasyon analizi sonucunda EYÖ ile GYÖ arasında .78 oranında bir korelasyon bulunmuştur.

Ölçeğin güvenirlik çalışmasında ise Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ise .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için ikinci yöntem olarak tekrar test yöntemi kullanılmış ve ölçek üçer hafta aryla iki defa olmak üzere aynı örneklem grubuna uygulanmış; her iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı ise .94 olarak rapor edilmiştir (Demir ve Gündüz, 2014).

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi için SPSS 17.0 programı kullanılmıştır. Araştırma sırasında ölçekleri sadece doğru ve eksiksiz cevaplayanların dönütleri hesaplamaya katılmış, ölçekleri eksik dolduran ebeveynlerin dönütleri elenmiştir.

1- AEYÖ'nin çeviri geçerliği için ölçeğin İngilizce ve Türkçe formu ortalamaları arasında fark olup olmadığını test etmek amacıyla bağımlı gruplar için t-testi kullanılmıştır.

2- Ölçeğin faktör yapısını incelemek için temel bileşenler faktör analizi ve varimax döndürmesi yapılmıştır. Özgün formda 5 boyut elde edildiği için işlem sırasında ölçek yine 5 boyutlu olarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin özgün formundaki gibi faktör yükü .40' dan büyük olan maddeler sürece katılmıştır. Özdeğeri 1'den büyük olan faktörler üzerinde işlem yapılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Madde atma sürecinde madde toplam test korelasyonu, faktör analizi ve iç tutarlılık katsayısı beraber değerlendirilerek işlem yapılmıştır. Madde toplam test korelasyonu .40'ın altında yer alan ve sağlık boyutunda yer alan 4 madde (6, 7, 23 ve 28. madde) ölçekten çıkarılarak 32 maddeye düşen fakat özgün formundaki gibi 5 alt boyut elde edilmiştir. Madde çıkarma işleminden sonra tekrar madde toplam test korelasyonu hesaplanmış ve faktör yapısı incelenmiştir. Ölçeğin 5 boyutlu olması nedeniyle varimax döndürmesiyle sonuçlar elde edilmiştir. Alt boyutların toplam puanları arasında yapılan korelasyon hesaplamasında da alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki görülmediğinden yapılan varimax döndürmesinin uygun olduğu anlaşılmıştır (Kalaycı, 2008; Büyüköztürk, 2015). Daha sonra oluşturulan ölçek üzerinde doğrulayıcı faktör analizi yapılarak ölçeğin yapı geçerliliği tamamlanmıştır. Ölçeğe ve ölçeğin bileşenlerine ait güvenirlik katsayısı Cronbach Alfa katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır.

3- EYÖ'de yer alan maddelerin geçerliğine kanıt sağlamak amacıyla madde toplam test korelasyonları hesaplanmıştır. AEYÖ'nin ölçüt bağımlı geçerliliğini saptamak amacıyla Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ) kullanılmış ve AEYÖ ile EYÖ'den alınan puanlar arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirlik çalışmasında ise AEYÖ'nin üçer hafta aryla yapılan uygulama sonucunda Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile hesaplanmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Geçerlik Çalışmaları

Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (AEYÖ)'nin Türkçe uyarlama çalışması kapsamında yapılan geçerlik çalışmaları aşağıda sunulmuştur.

1.Çeviri geçerliliği

Ölçeğin özgün formu ile Türkçe formu arasındaki eşdeğerliği belirleyebilmek amacıyla, Mustafa Kemal Üniversitesi'nde İngilizce öğretmenliği anabilim dalındaki öğrencilere karşılıklı olarak (İngilizce-Türkçe; Türkçe-İngilizce) çeviriler 20 gün arayla AEYÖ'nin İngilizce ve Türkçe formları uygulanmıştır.

Uygulamadan elde edilen AEYÖ puanları arasındaki korelasyon katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Bu elde edilen sonuç ölçeğin çeviri açısından uyumlu olduğunu göstermektedir.

2. Yapı geçerliliği

AEYÖ'nin yapı geçerliliği çalışmaları kapsamında, verilerin temel bileşenler analizine uygunluğunu belirlemek için, Kaiser-MeyerOlkin (KMO) katsayısı ve BarlettSphericity testi hesaplanmış, döndürülmüş temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır.

Verilerin temel bileşenler analizine uygunluğu Kaiser-Meyer Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile incelenmiştir. KMO katsayısı 1'e yaklaştıkça verilerin analize uygun olduğu, 1 olmasında ise mükemmel bir uyum olduğu anlamına gelmektedir (Kalaycı, 2008). Yapılan analiz sonucunda KMO değeri .822 olarak bulunmuştur. Barlett Sphericity testi verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediğini kontrol etmek için kullanılabilir istatistiksel bir tekniktir. Bu test sonucunda elde edilen chi-square test istatistiğinin anlamlı çıkması verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğinin göstergesidir (Büyüköztürk, 2015). Çalışmada yapılan analiz sonucunda Barlett testi anlamlı bulunmuştur($\chi^2= 8778.753$; $p<0.05$).

a) Açımlayıcı faktör analizi sonuçları

Otuz altı maddeden oluşan ölçeğin faktör analizi, güvenilirlik, madde-toplam test korelasyonları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo-2. 36 Maddeden Oluşan Ölçeğin Madde Atımından Önceki Güvenirlik ve Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5
1	.783				
2				.723	
3		.739			
4		.774			
5			.819		
6					.302*
7					.291*
8	.726				
9	.830				
10				.642	
11		.795			
12		.818			
13			.658		
14					.807
15	.856				
16	.731				
17				.674	
18		.590			

19			.638		
20			.755		
21					.865
22	.592				
23					.266*
24				.790	
25		.812			
26			.769		
27			.623		
28					
29	.724				
30				.682	
31				.761	
32		.858			
33			.825		
34					.846
35				.753	
36	.854				
Alt Boyut Özdeğer	5,065	4,639	3,933	3,272	3,157
Ölçek Özdeğer			5,065		
Alt Boyut Varyans %	14,069	12,887	10,926	9,089	8,770
Ölçek Varyans %			55,741		
Alt Boyut Cr. Alpha	.90	.89	.86	.85	.72
Ölçek Cr. Alpha			.77		

Tablo

2.'den anlaşılacağı üzere madde (*) işaretli sağlık (5.) boyutunda yer alan maddeler atılmadan önce ölçeğin tüm boyutlarının açıklanan toplam varyansı %55.741'dir. Ölçeğin toplam iç güvenilirlik katsayısı ise .77'dir. Ölçekte ise diğer maddeler ise belirlenen .40 faktör yükünün üzerinde çıktığı için atılmamıştır. Ölçekten sağlık boyutunda yer alan 6., 7., 23. ve 28. maddeler atıldıktan sonraki güvenilirlik ve faktör analizi sonuçları tablo 3'te verilmiştir.

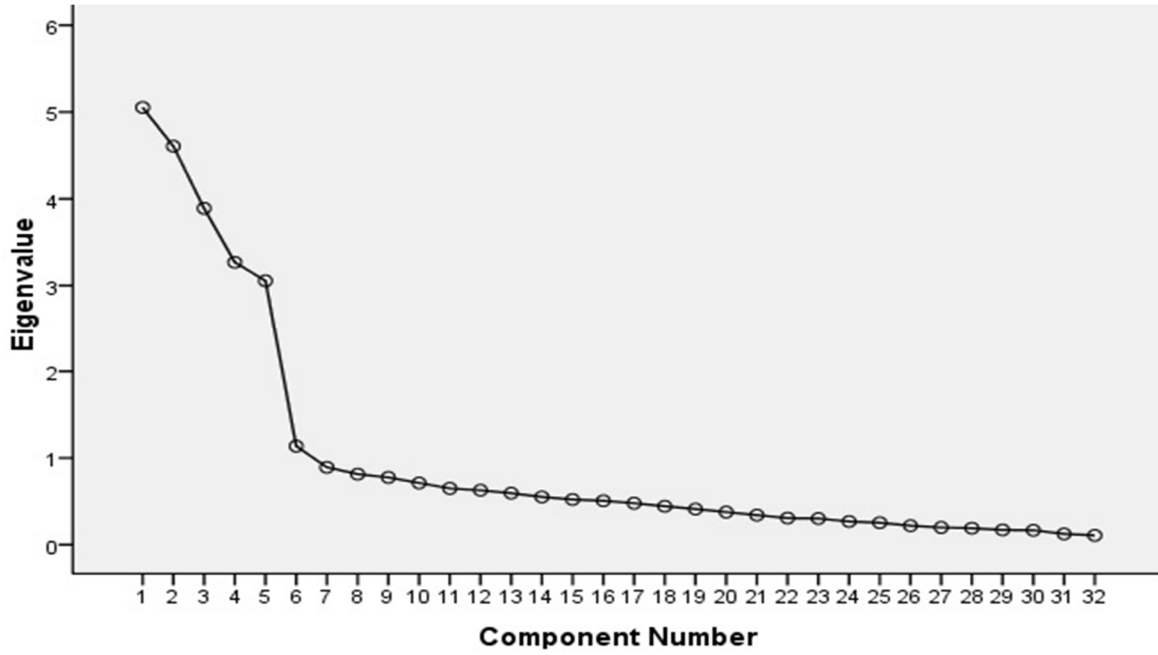
Tablo 3. Ölçeğin Madde Atımından Sonraki 32 Maddeden Oluşan Güvenirlik ve Faktör Analizi Sonuçları

	Maddeler	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5
Disiplin	1	.782				
	8	.727				
	9	.829				
	15	.856				
	16	.731				
	22	.592				
	29	.725				
	36	.855				
Zamanlı Yönetim	3		.744			
	4		.766			

	11		.827		
	12		.842		
	18		.571		
	25		.827		
	32		.849		
Duygusal destek	5		.812		
	13		.662		
	19		.640		
	20		.758		
	26		.769		
	27		.624		
	33		.820		
Okul Desteği	2			.714	
	10			.667	
	17			.669	
	24			.810	
	30			.676	
	31			.756	
	35			.747	
Sağlık	14				.862
	21				.819
	34				.810
Alt Boyut Özdeğer	5,052	4,606	3,891	3,268	3,055
Ölçek Özdeğer			5,052		
Alt Boyut Varyans %	15,789	14,394	12,159	10,213	9,546
Ölçek Varyans %			62,102		
Alt Boyut Cr. Alpha	.90	.89	.86	.85	.86
Ölçek Cr. Alpha			.79		

Tablo 3.'ten anlaşılacağı üzere AEYÖ'nden .40'ın altında kalan 4 madde atıldıktan sonra ölçeğin tüm boyutlarının varyansı % 62.102'ye, iç güvenirlik katsayısı ise .79'a yükselmiştir. Ölçeğin oluşan bu son hali ile kullanımının uygun olduğu düşünülmektedir. Ayrıca madde atımından sonraki Scree Pilot grafiği ve alt boyutlar arası korelasyonel değerler tablosu da aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Ölçeğin Scree Pilot Grafiği

Scree Pilot grafiğindeki kırılma noktalarından ölçeğin 5 boyutlu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Ölçeğin Alt Boyutlarına Yönelik Korelasyon Tablosu

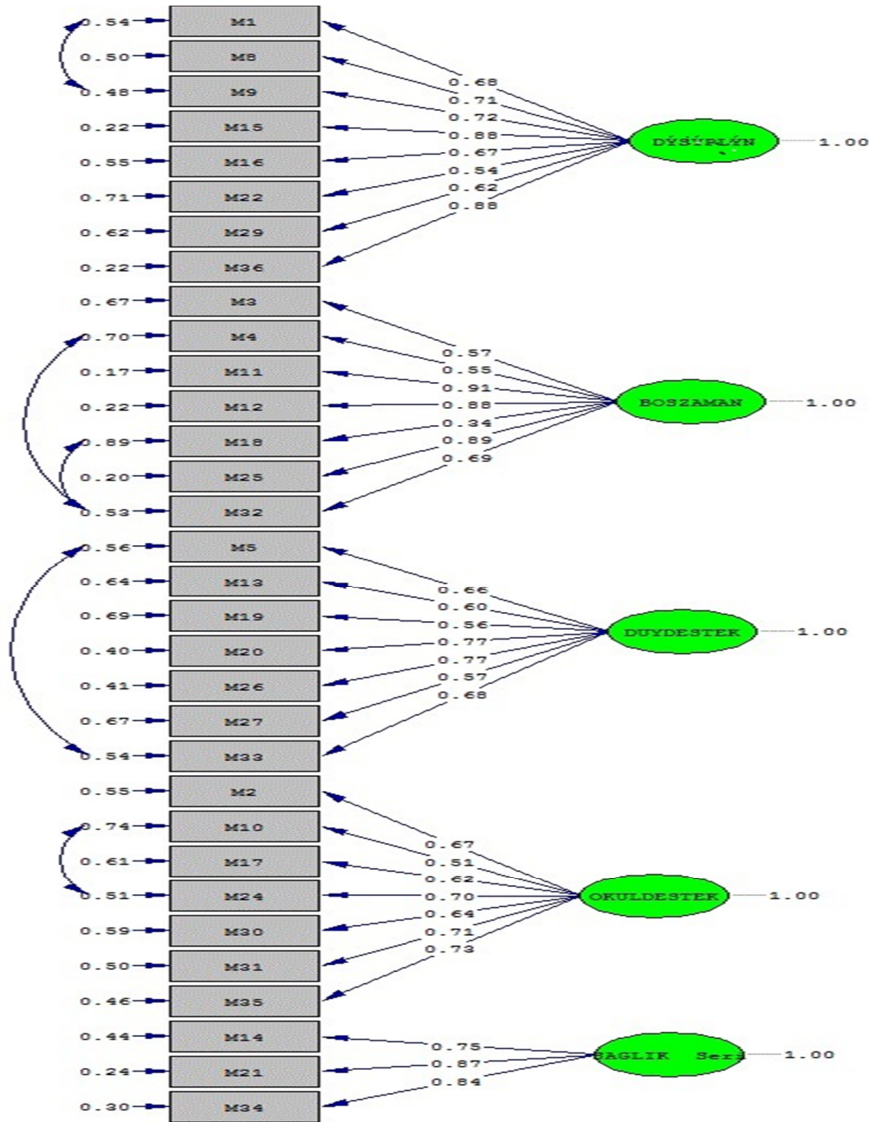
N=432	Genel Top.	Disiplin	Boş Zamanı Yönetme	Duygusal Destek	Okul Desteği	Sağlık
Genel Top.	1					
Disiplin	,481	1				
Boş Zamanı Yönetme	,560	,012	1			
Duygusal Destek	,523	-,042	,091	1		
Okul Desteği	,440	-,098	,031	,123	1	
Sağlık	,202	-,031	,015	,037	,046	1

Tablo 4'ten anlaşılacağı üzere ölçeğin genel puanları ile alt boyutları ve alt boyutlarının birbirleriyle olan ilişkisi önem derecesinde yüksek değildir.

b) Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Ölçeğin alt boyutlarını ve alt boyutların birbirleriyle ilişkisini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu bağlamda path diyagramı aşağıda verilmiştir.

Şekil 2. Ölçeğin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonucu Elde Edilen Path Diyagramı

Chi-Square=1800.24, df=459, P-value=0.00000, RMSEA=0.083

Şekil 2'den anlaşılacağı üzere ölçek beş boyutta toplanmış ve ölçeğin alt boyutları arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamış, ölçeğin açıklayıcı faktör analizini doğrulayıcı bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Şekil 2'de görüldüğü gibi faktör yükleri; disiplin alt boyutu için .54 ile .88 arasında, boş zamanı yönetme alt boyutu için .35 ile .89 arasında, duygusal destek alt boyutu için .56 ile .77 arasında, okul desteği alt boyutu için .51 ile .73 arasında ve sağlık alt boyutu için ise .75 ile .87 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçek geliştirme ve uyarlama sürecinde madde toplam korelasyonlarının ölçülecek özelliği ayırt etme açısından en az .30 ve üzerinde olması beklenir (Seçer, 2015). Bu açıdan bakıldığında AEYÖ'nin ölçülen özellikleri ayırt eden bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre ölçeğin 5 ve 33. maddeler arasında 1. modifikasyonu, 4-32. maddeler arasında 2. Modifikasyonu, 10. ve 34. maddeler arasında 3. modifikasyonu, 1. ve 9. maddeler arasında 4. modifikasyonu, 18. ve 32. maddeler arasında ise 5. Modifikasyonu yapılmıştır. Beş modifikasyon uygulandıktan sonraki hali kabul edilebilir düzeyde uyumlu görünmektedir DFA sonucu ayrıca tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. AEYÖ'nin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

X²	1556,47
sd	459
X²/sd	1.80
NFI	.87
NNFI	.90
CFI	.90
IFI	.91
RFI	.86
SRMR	.0,87

Yapılan DFA'da X²'nin serbestlik derecesine oranı 1.96; NFI, NNFI, CFI, IFI ve RFI değerlerinin .85'in üzerinde uyum göstermesi; SRMR değerinin .05'in altında olması modelin uyumlu olduğunu göstermektedir. Anneler için ebeveyn yetkinlik ölçeği DFA sonuçları bu ölçütlerle kıyaslandığında oldukça iyi bir model olduğu ifade edilebilir.

3. Ölçüt Ölçek Geçerliliği

AEYÖ'nin ölçüt ölçek geçerliliğini belirlemek için Caprara, Regalia, Scabini, Barbanelli ve Bandura (2004) tarafından geliştirilmiş, Demir ve Gündüz (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ) kullanılmıştır. Her iki ölçekten alınan toplam puanların ilişkisi .91 olarak bulunmuştur. Bu durum AEYÖ'nin ölçüt ölçek geçerliliği açısından uyumlu olduğunu göstermektedir.

Güvenirlilik Çalışmaları

1. Test Tekrar Test Güvenirliliği

Ölçeğin test tekrar test yöntemi yoluyla güvenirliliğini belirlemek için Antakya İl Merkezinde random olarak seçilen 111 ebeveyne üç hafta ara ile EYÖ uygulanmıştır. Her iki uygulama sonucunda (ilk uygulama X= 56.48; ss= 12.40 ve ikinci uygulama X= 58.28; ss= 12.52) arasındaki korelasyon .84 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgular ölçek maddelerinin güvenirliliğine ve aynı yapıyı ölçtüğüne kanıt olarak değerlendirilmiştir.

2. Güvenirlilik Katsayıları

Ölçeğin güvenirliliğini belirlemek için Cronbach Alpha katsayıları kullanılmıştır. Her alt boyutun ve ölçeğin iç güvenirlilik katsayısına ilişkin bulgulara tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. AEYÖ'nin iç güvenirlilik katsayıları

Boyutlar	Madde Sayısı	Cronbach α
Disiplin	8	.90
Boş Zamanı Yönetme	7	.89
Duygusal Destek	7	.86
Okul Desteği	7	.85
Sağlık	3	.86
Toplam	32	.79

Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere, AEYÖ'nin alt boyutlarının iç güvenilirlik katsayısı .85 ile .90 arasında değiştiği, toplam iç güvenilirlik katsayısının ise .79 olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında AEYÖ'nin güvenilirlik katsayısı yüksek olup, hem test tekrar yöntemi hem de güvenilirlik katsayıları açısından güvenilir bir ölçme aracı olduğu görülmektedir.

SONUÇ – TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı, Coleman ve Karraker (2000) tarafından geliştirilen Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin (AEYÖ) Türkçeye uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmaktır.

Öncelikle ölçeğin özgün formu ile Türkçe formu arasındaki eşdeğerliği belirleyebilmek amacıyla Mustafa Kemal Üniversitesi'nde İngilizce öğretmenliği anabilim dalındaki öğrencilere İngilizce-Türkçe; Türkçe-İngilizce çeviriler 20 gün arayla uygulanmıştır. Uygulamadan elde edilen AEYÖ puanları arasındaki korelasyon katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Bu elde edilen sonuç ölçeğin çeviri açısından uyumlu olduğunu göstermektedir.

Yapı geçerliği için yapılan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin % 62'sini açıklayan beş faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ayrıca özgün formda yer alan maddelerden sağlık boyutunda yer alan 4 madde (.40'ın altında kalan) ölçekten atılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi yöntemiyle yapılan analizde ise ölçeğin maddeler ve alt boyutlar arası uyumu kabul edilebilir bulunarak ölçeğin uyarlanmış hali 32 madde ve 5 alt boyuttan oluşmuştur. Sağlık boyutunda işlevsel olmayarak ölçekten çıkarılan maddelerin genelde toplumumuzda sosyal beğenirlik kavramıyla işlevsellik göstermediği için yapıya uymadığı düşünülmektedir.

Ölçeğin 5 alt boyutundan disiplin alt boyutu cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .90, boş zamanı yönetme alt boyutu .89, duygusal destek alt boyutu .86, okul desteği alt boyutu .85, sağlık alt boyutu .86 ve ölçeğin toplam cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise .79 olarak bulunmuştur.

AEYÖ'nin ölçüt ölçek geçerliğini test etmek amacıyla yapılan çalışma sonucunda EYÖ ile arasında .91 oranında bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca güvenilirlik çalışması için yapılan test tekrar yöntemi sonucunda her iki uygulama arasındaki korelasyon .84 olarak bulunmuştur.

Tüm bu bulgular, ölçeğin 32 maddelik beş faktörlü halinin Türkiye'deki anne olan ebeveynler üzerinde geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabileceğini göstermektedir.

Ülkemizde daha önce ebeveyn yetkinliği ile ilgili ölçek geliştirme ve uyarlama çalışması oldukça sınırlıdır. Yapılan literatür taraması sınırlılığına göre ülkemizde ebeveyn yetkinliği konusunda, özgün formu Emde (1989; Akt. Elibol, Mağden ve Alpar, 2007) tarafından geliştirilmiş, 1-3 yaş arası çocuğa sahip olan anne babalara yönelik olan "Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlik Ölçeği (1-3 Yaş)" (*The Self Efficacy for Parenting Tasks Index-ToddlerScale*) Elibol, Mağden ve Alpar (2007) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış bir ölçme aracıyla birlikte Caprara, Regalia, Scabini, Barbanelli ve Bandura (2004) tarafından geliştirilmiş, Demir ve Gündüz (2014) tarafından Türkçeye uyarlanmış 11 maddeden oluşan, tek boyutlu bir ölçme aracı olmak üzere iki adet ölçme aracı bulunmaktadır.

Çocuklarına problem çözme becerileri kazandırmada, onlara daha zengin yaşantılar ve uyarıcılar sağlamada, onların sorunlarını çözmeye rehberlik etme konusunda yetkinlik düzeyi yüksek ebeveynlerin daha başarılı olduğu bilinmektedir. (Bandura, 2009; Steward -Clarke, Dunn, 2006). Ayrıca, yetkinlik düzeyi yüksek ebeveynler, emir cümlelerini daha az kullanmakta, problemlerin çözümünde yardımsever, öğretici ve örnek olmakta ve şefkat ve daha fazla kabul jestleri göstermektedirler.

Diğer yandan düşük ebeveyn yetkinliği, etkisiz ebeveyn davranışlarına neden olmaktadır. Yetkinlik düzeyi düşük ebeveynler ise çocuklarını etkisiz davranışlar nedeniyle ihmal ve istismar edebilmektedir (Belsky, 1984).

Yukarıdaki nedenlerden dolayı ebeveynlerin yetkinlik düzeyi çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle yetkinlik düzeylerinin artırılması için öncelikle yetkinlik düzeylerinin belirlenmesi gerekir. Yetkinlik düzeylerinin belirlenmesi için her kültüre uygun bir ölçme aracının geliştirilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada da sağlık boyutunda yer alıp uyarılma sonucu yapıya uymayan dört maddenin de kültüre uymadığı düşünülmektedir.

Her ne kadar annelerin ebeveynlik konusunda ilk becerilere sahip oldukları bilirse de; babaların da ebeveynlik yetkinlik düzeyleri de hem anneye destek verme açısından hem de çocuklarına etkili davranışlar sergilemeleri açısından önemlidir. Bu nedenle babalara yönelik olarak ebeveyn yetkinlik ölçme araçlarının geliştirilmesi ve programlarının hazırlanmasının da etkili olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ardelt, M. ve Eccles, J.S (2001) "Effects Of Mothers' Parental Self-Efficacy Beliefs And Promotive Parenting Strategies On Inner-City Youth." *Journal of Family Issues*, 22, 944-972.

Bandura, A. (1977) "Self-Efficacy; Towards A Unifying Theory Of Behavioral Change." *Psychological Review*, 4, 191-215.

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press. (Reprinted in H. Friedman [Ed.], *Encyclopedia of Mental Health*. Academic Press, 1998: San Diego.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. Freeman: New York.

Bandura, A. (2009) *Self-Efficacy in Changing Societies*, (Fourth Print), New York, Cambridge University Press.

Barnes, C.R. ve Adamson-Macedo, E.N. (2007) *Perceived Maternal Parenting Self-Efficacy Tool: Developmental And Validation With Mothers Of Hospitalized Preterm Neonates*. *Journal Compilation*, Blackwell Publishing.

Belsky, J. (1984). The Determinants of Parenting: A Process Model. *Child Development*, 55, 83-98.

Benasich, A. ve Brook-Gunn, J. (1996). "Maternal Attitudes And Knowledge Of Child-Rearing: Associations With Family And Child Outcomes." *Child Development*, 67 (3), 1186-1205

Büyüköztürk, S. (2015). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. İstatistik, Araştırma Deseni, Spss Uygulamaları ve Yorum*. Pegem A Yayıncılık, Ankara, 21. Baskı

Caprara, G., Regalia, C., Scabini, E., Barbanelli, C. ve Bandura A. (2004) "Assessment Of Filial, Parental, Marital, And Collective Family Efficacy Beliefs." *European Journal of Psychological Assessment*, 20, (4), 247-261.

Caprara, G., Pastorelli, C., Regalia C., Scabini, E. ve Bandura A. (2005), "Impact Of Adolescents Filial Self-Efficacy On Quality Of Family Functioning And Satisfaction." *Journal of Research on Adolescence*, 15 (1), 71-97.

Coleman, P.K. (1998). Maternal Self- Efficacy Beliefs As Predictors Of Parenting Competence And Toddlers' Emotional, Social And Cognitive Deveelopment. *Unpublished Doctorate's Thesis*. West Virginia University.

Coleman, P., ve Karraker, K. H. (1997). "Self-efficacy And Parenting Quality: Findings And Future Applications." *Developmental Review*, 18, 47-85.

Coleman, P.K. ve Karraker, K.H. (2000) "Parenting Self-Efficacy Among Mothers Of School-Age Children: Conceptualization, Measurement And Correlates." *Family Relations*, 49, 5-11

deMontigny F. ve Lacharite C. (2005) "Perceived Parental Self-Efficacy: Concept Analysis", *Journal of Advanced Nursing*. 49, 387-386

Demir, S., ve Gündüz, B. (2014). "Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları." *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 309-322.

Desjardin, J.L. (2004). Maternal Self-Efficacy An İnvolvement: Supporting Language Development İn Young Deaf Children With Cochlear Implants. *Unpublished Doctoral Dissertation*, University of California, Los Angeles.

Elibol, F. Mağden, D. Ve Alpar, R. (2007). "Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlik Ölçeği'nin (1-3 Yaş) Geçerlik ve Güvenirliği." *Türk Hekimliği Bülteni*, 26 (3). s. 25 - 31.

Grimes, L. (2012) The Role Of Parental Self- Efficacy And Parental Knowledge İn Parent - Infant Interactions During The Transition To Parenthood, *Unpublished Doctorate's Thesis*, Bowling Green University, U.S.A

Halpern, L.F. ve McLean, W.E. (1997). "Hey, Mom, Look at Me." , *Infant Behavior and Development*, 20, 515-529.

Johnston, C. ve Mash, E.J. (1989) "A Measure Of Parenting Satisfaction And Efficacy". *Journal of Clinical Child Psychology*, 18, 167-175

Jones, T.L. ve Prinz, R.J. (2005). "Potential Roles Of Parental Self-Efficacy İn Parent And Child Adjustment: A Review." *Clinical Psychology Review*, 25 (3), 341-363.

Kalaycı, Ş. (2005). *Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım. Ankara.

Leerkes, E. ve Crockenberg, S. (2002). "The Development Of Maternal Self - Efficacy And Its Impact On Maternal Behavior". *Infancy*, 3, (2), 227-247.

Pajares, F. (2005). "Self-efficacy Beliefs During Adolescence: Implications For Teachers And Parents." İn F. Pajares & T. Urdan (Eds.),

Adolescenceandeducation, pp. 339–366, Vol. 5: Self-efficacybeliefs of adolescents. Greenwich, CT: Information Age Publishing.

Redshaw, M. (1997) “Mothers Of Babies Requiring Special Care: Attitudes And Experiences.” *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 15, 109-120.

Schunk, D. H., & Gunn, T. P. (1986). “Self-efficacy and Skill Development: Influence Of Task Strategies And Attributions.” *Journal of Educational Research*, 79, 238-244.

Seçer, İ. (2015). Psikolojik Test Geliştirme ve Uyarlama Süreci; Spss ve Lisrel Uygulamaları. Anı Yayıncılık. Ankara.

Stewart-Clarke, A. ve Dunn, J. (2006), Families Count, Effects on Child and Adolescent Development, Cambridge University Press, New York, 135-155

Tabachnick, B.G. ve Fidell L. S. (2001) *Using Multivariate Statistics*. Needham Heights: Allyn & Bacon.

Tezbaşaran, A. A. (1996). Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği Yayınları. Ankara